

УДК: 339.727

МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП

Сиволап Л. А., к.е.н., доцент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

Сиволап Л.А. Возможности имплементации в Украине зарубежного опыта функционирования финансово-промышленных групп.

У статті розглянуто різні підходи до тлумачення поняття «фінансово-промислова група». Визначено класифікацію фінансово-промислових груп за різними ознаками, а саме: за видами інтеграції (горизонтально-інтегровані, вертикально-інтегровані, змішаного типу); за організаційно-структурною ознакою промислово-фінансові групи утворюються (за класичною ієрархічною схемою, на основі кооперації, на основі інверсійного принципу ієрархії); за територіальною ознакою (регіональні, національні, міжнародні); за характером ініціативи інтегрування промислово-фінансових груп (добровільно, чи за рішенням органів влади). Наведено основні механізми створення фінансово-промислових груп. Зазначено, що найбільшого поширення фінансово-промислові групи набули в розвинутих країнах – США, Японії, Великобританії, Південній Кореї, Німеччині та СНД. Зауважено, що в Україні процеси злиття промислового і фінансового капіталів регулюються Законом України «Про промислово-фінансові групи в Україні» та іншою законодавчою та нормативною базою. Також, визначено, що в Україні процес створення промислово-фінансових-груп та його динаміка залежать передусім від їхньої відповідності інтересам держави та розкрито основні недоліки створення фінансово-промислових груп.

Sivolap L. Possibilities of implementation in Ukraine of foreign experience of the financial-industrial groups.

The article discusses different approaches to the interpretation of the concept of "financial-industrial group". Determined the classification of financial-industrial groups on different grounds, namely, by type of integration (integrated horizontally, vertically-integrated, mixed-type); by organizational and structural characteristics of the industrial-financial group formed (the classical hierarchical scheme, based on cooperation, based on the principle of hierarchy inversion); on a territorial basis (regional, national, international); the nature of the integration initiative industrial-financial groups (voluntarily or by the authorities). The basic mechanisms of creation of financial-industrial groups. Indicated that the most widely FIGs acquired in developed countries - the US, Japan, Britain, South Korea, Germany and the CIS. Noted that in Ukraine Mergers industrial and financial capital governed by the Law of Ukraine "On industrial and financial groups in Ukraine" and other legislative and regulatory framework. Also, stipulates that in Ukraine the process of creating industrial-financial group and its dynamics depend largely on their conformity with interests of the state and revealed major shortcomings creation of financial-industrial groups.

Сиволап Л. А. Возможности имплементации в Украине зарубежного опыта функционирования финансово-промышленных групп.

В статье рассмотрены различные подходы к толкованию понятия «финансово-промышленная группа». Определена классификация финансово-промышленных групп по различным признакам, а именно: по видам интеграции (горизонтально-интегрированные, вертикально-интегрированные, смешанного типа); за организационно-структурному признаку промышленно-финансовые группы образуются (по классической иерархической схеме, на основе кооперации, на основе инверсионного принципа иерархии) по

територіальному признаку (регіональні, національні, міжнародні); по характеру ініціативи інтегрування промислово-фінансових груп (добровільно або по рішення органів влади). Приведені основні механізми створення фінансово-промислових груп. Зазначено, що найбільше поширення фінансово-промислових груп отримали в розвинутих країнах - США, Японії, Великобританії, Південній Кореї, Німеччині та СНГ. Зазначено, що в Україні процеси злиття промислового та фінансового капіталу регулюються Законом України «Про промислово-фінансові групи в Україні» та іншою законодавчою та нормативною базою. Також визначено, що в Україні процес створення промислово-фінансових груп та його динаміка залежатиме перш за все від їх відповідності інтересам держави та розкриті основні недоліки створення фінансово-промислових груп.

Постановка проблеми. Головною умовою виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання є наявність інвестиційних ресурсів, безперервність руху капіталу та товарно-грошових потоків. Прагнення забезпечити ці умови змушує промислові підприємства шукати нові джерела інвестування, ініціювати процес формування організаційно-господарських структур, що ґрунтуються на взаємопроникненні й злитті різноманітних форм капіталу — промислового та фінансового. У цьому і полягає суть промислово-фінансових груп. У ринковій економіці вони виникають не випадково, а відповідно до об'єктивних вимог. Як правило, такі утворення формуються з метою широкомасштабної інвестиційної діяльності та акумуляції грошових ресурсів. При цьому йдеться про певну координованість і спрямованість процесів мобілізації грошового капіталу. Разом з тим необхідно зазначити, що промислово-фінансові групи (ПФГ) мають на меті вирішити проблеми самофінансування та проблеми забезпечення підприємств фінансовими ресурсами. [1] Таким чином, враховуючи вплив промислово-фінансових груп на розвиток економіки виникає проблема їх вивчення, у тому числі з урахуванням зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням особливостями функціонування фінансово-промислових груп як вітчизняних так і зарубіжних країн займаються багато науковців, зокрема: О.М. Чубка [1], О. І. Барановський, В. Г. Барановська [2], М. Мясникович [3], В. В. Волошенко, Н. І. Литвиненко [4], Є.М. Воробйов, В.Г.Золотухін [5], Б. З. Мильнер [6], Н.І. Андрушко [7], В. Венгер [8], А. І. Кушнір [9], О.С. Варней [10]

Мета статті – дослідження особливостей функціонування промислово-фінансових груп, враховуючи зарубіжний досвід.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-промислові групи є досить ефективною формою інтеграції в економіці, що підтверджено практикою їх діяльності. Водночас процеси створення таких об'єднань характеризуються значною складністю, багатоваріантністю технологій, істотним підвищенням вимог до якості процесів управління [2]. Досліджуючи особливості ПФГ науковці сьогодні не дійшли до загального визначення сутності фінансово-промислових груп. Тому розглянемо тлумачення цього поняття з точки зору різних авторів.

На думку М. Мясниковича поняття «фінансово-промислова група» містить також поняття «транснаціональні корпорації» та становить господарську ланку, що функціонує на середньому рівні між урядовими структурами та певними виробниками [3].

З точки зору В. Волошенко та Н. Литвиненко «фінансово-промислова група» – це форма організації бізнесу, яка утворює диверсифіковану багатофункціональну структуру через об'єднання організацій фінансової та нефінансової сфери і співпрацю з державою. Вона є формою для інтегрованого капіталу, який є об'єднанням різних форм капіталу (промислового, фінансового, торговельного, інтелектуального, людського) через співвласність, яка сконцентрована у промисловця та ним застосовується. [4].

Воробйов Є.М. та Золотухін В.Г. в своїй роботі наводять таке визначення: «ФПГ – це диверсифіковані структури корпоративного типу, утворені в результаті об'єднання капіталів підприємств, кредитно-фінансових та інвестиційних інститутів, а також інших організацій з метою максимізації прибутку і рентабельності, підвищення ефективності виробничих і фінансових операцій, посилення конкурентоздатності на зовнішньому і внутрішньому ринках», де не враховується національне значення функціонування ФПГ [5].

Отже, ФПГ – це диверсифікована багатфункціональна структура, яка утворюється завдяки об'єднанню капіталів промислових підприємств, кредитно-фінансових та інвестиційних інститутів, а також інших організацій з метою максимізації прибутку, підвищення ефективності виробничих і фінансових операцій, підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, посилення технологічних і коопераційних зв'язків, збільшення економічного потенціалу їх учасників [6]. У сучасній економічній літературі визначають наступну класифікацію фінансово-промислових груп: [7]

1. За видом інтеграції:

- горизонтально-інтегровані (ПФГ, що об'єднують велику кількість підприємств, які виробляють і поставляють на ринок однорідні та взаємозамінні товари);

- вертикально-інтегровані (ПФГ, що об'єднують підприємства та їхніх постачальників, або споживачів);

- змішаного типу (диверсифіковані, конгломератні, моно- і багатопрофільні);

2. За організаційно-структурною ознакою ПФГ утворюються: за класичною ієрархічною схемою; на основі кооперації; на основі інверсійного принципу ієрархії.

3. За територіальною ознакою: регіональні; національні (тобто ПФГ, що функціонують на території однієї якоїсь країни); міжнародні (транснаціональні, багатонаціональні).

4. За характером ініціативи інтегрування ПФГ: добровільно, чи за рішенням органів влади.

До основних механізмів створення фінансово-промислових груп належать: [8]

- перший, і найбільш поширений механізм створення ФПГ – добровільне об'єднання капіталів окремих учасників і створення публічного акціонерного товариства, що являє собою новостворену організаційну структуру з усіма економіко-правовими повноваженнями та відповідною юридичною і господарською відповідальністю;

- другий спосіб – добровільна передача учасниками створюваної ФПГ пакетів своїх акцій у довірче управління одному з учасників групи, як правило, банку або іншому фінансово-кредитному інституту;

- третій спосіб – це взаємне володіння акціями учасників ФПГ;

- четвертий спосіб – довгострокові фінансові зв'язки;

- п'ятий спосіб полягає у придбанні одним з учасників групи пакетів акцій інших підприємств і організацій, які в результаті цього стають учасниками ФПГ. Цей спосіб не завжди носить добровільний характер і може бути пов'язаний з процесами злиттів і поглинань.

Для створення національних ефективних підприємств я входять до складу фінансово-промислових груп необхідно дослідити зарубіжний досвід різнопланових держав. Найбільшого поширення ФПГ набули в розвинутих країнах – США, Японії, Великобританії, Південній Кореї, Німеччині. Існують вони також і в СНД. Розглянемо деякі з них. В США основу промисловості становлять приблизно 100 міжгалузевих корпорацій, які і є високоінтегрованими ФПГ. На їх частку припадає від 55 до 60 % ВВП США, 45 % робочої сили і до 60 % інвестицій. Одним із найбільших джерел комерційних кредитів є промислова група «Дженерал моторз експертанс корпорейшн». «Форд моторз» володіє ощадними і кредитними компаніями в Каліфорнії, Колорадо та Нью-Йорку. У США особливо сильно розвинуті фінансово-промислові конгломерати Нью-Йорка. Вони

зосереджують 90 % всіх операцій інвестиційних банків, брокерських фірм та фондових бірж, 50 % трастових відділів комерційних банків, 40 % активів страхових компаній та значну частку торгівлі федеральними облігаціями. Тут, як і в Кореї, домінують в основному сімейні клани (Рокфелери, Моргани, Мелони та ін.). У Каліфорнії та Техасі існують ФПГ територіального типу, які засновані на об'єднанні інтересів місцевого промислового та банківського капіталів. Для ФПГ США, як і для Кореї, характерна висока концентрація капіталу. [1]

Збільшення ФПГ у Південній Кореї відбувалося значною мірою завдяки створеній для них системі пільгового фінансування при підтримці держави. Серед інших факторів, які сприяли динамічному розвитку ФПГ, можна виділити такі:

- швидке освоєння нових галузей і диверсифікація діяльності завдяки досвіду, одержаному в проектуванні і реалізації інвестиційних проектів;
- використання нових іноземних технологій;
- велика увага підготовці управлінських кадрів;
- здатність швидко акумулювати значні фінансові ресурси для реалізації стратегічно важливих проектів;
- висока фінансова, технологічна і організаційна стійкість [1].

В Японії (у докризовий стан) за офіційними даними ФПГ складають 14—15 % ВВП. Поряд з цим у Японії відбувалася значна підтримка пріоритетних галузей, що належать до ФПГ, з боку держави через відповідні закони, які допомагають в розвитку вугледобувної промисловості, машинобудівного виробництва, атомної енергетики та інші галузей. [9] Для Японії в цілому характерною є так звана внутрішня диверсифікація виробництва, яка здійснюється за рахунок накопичення капіталу, оскільки поглинання і злиття втримує інститут «постійних акціонерів». Існування останніх у корпораціях є особливістю японських фінансово-промислових груп – колишніх дзейбацу, теперішніх кейрецу. Інший тип японських груп – сюдани – які є самодостатніми, універсальними багатогалузевими економічними комплексами, що включають у свою структуру фінансові організації (банки, страхові та трастові компанії), торгові фірми, а також набір виробничих підприємств, що представляють повний спектр галузей національної економіки. [10]

В Україні процеси злиття промислового і фінансового капіталів регулюються Законом України «Про промислово-фінансові групи в Україні» та іншою законодавчою та нормативною базою. Саме трактування промислово-фінансових груп подається в законі як об'єднання, до якого можуть входити промислові підприємства, сільськогосподарські підприємства, банки, науково-проектні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку, та яке створюється за рішенням Уряду України на певний термін для реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва та структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції. [1]

В Україні процес створення ПФГ та його динаміка залежать передусім від їхньої відповідності інтересам держави. Це в основному відбулося у процедурі створення ПФГ, яка має низку недоліків, серед яких варто виділити ось які: [1]

— вона включає обов'язкову вимогу участі групи в реалізації державної програми розвитку виробництва за відсутності будь-яких пільг з боку держави, і навіть при видачі дозволу на створення групи перевага надається тим об'єднанням, які мають державне значення, а не тим, що створюються за критеріями економічної ефективності. Отже, якщо метою ПФГ є лише реалізація державної програми, то це автоматично виключає можливість створення групи, яка не бере участі у такій програмі;

— термін існування ПФГ обмежується терміном реалізації державної програми, тобто ПФГ має тимчасовий характер. Для забезпечення стабільності в економіці України необхідно було б створювати ПФГ не на визначений термін, а без вказаного терміну;

— дуже високі вимоги щодо обов'язкового мінімального розрахункового обсягу реалізації кінцевої продукції, необхідного для того, щоб Кабінет Міністрів України дав

дозвіл на створення групи, який має бути еквівалентний сумі 100 млн.доларів США за рік, починаючи з другого року після створення ПФГ. Такий показник є малоймовірний для українських підприємств, тому його значення слід було б зменшити;

— до складу ПФГ може входити лише один банк, що обмежує інвестиційні можливості групи. Враховуючи і те, що в Україні невелика кількість банків із значним капіталом і жоден з них не буде спроможний сприяти реалізації кінцевої продукції в обсязі, визначеному законом України, необхідно дозволити включати до складу групи два чи більше банків.

Висновки. Таким чином, фінансово-промислові групи виступають об'єднанням підприємств як фінансового так і промислового сектору економіки. Вони є досить розвиненою формою існування підприємства закордоном. А сучасні промислово-фінансові групи потребують значної доробки, в першу чергу, у рамках національного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Чубка О.М. Особливості створення і функціонування ПФГ у різних країнах світу / О.М. Чубка [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9683/1/30.pdf>
2. Барановський, О. І. Сутність і різновиди фінансово-промислових корпоративних об'єднань / О. І. Барановський, В. Г. Барановська // Вісник університету банківської справи національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 132-140.
3. Мясникович, М. Предпосылки создания финансово-промышленных групп в СНГ и Республике Беларусь / М. Мясникович // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 4. – С. 17-23.
4. Волошенюк, В. В. Сучасна організація ФПГ в Україні та перспективи її розвитку / В. В. Волошенюк, Н. І. Литвиненко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/178/1/Сучасна%20організація%20ФПГ%20в%20Україні%20та%20перспективи%20її%20розвитку.pdf>
5. Воробйов Є.М. Перспективи розвитку транснаціональних фінансово-промислових груп на пострадянському просторі / Є.М. Воробйов, В.Г.Золотухін // Вчені записки Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія»: научное издание. Т. 9 / Харківський гум. ін-т «Народна українська академія»; Голов. ред. В.І. Астахова. - Харків :[б. и.], 2003. - С. 261-268.
6. Мильнер, Б. З. Теория организации / Б. З. Мильнер. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bibliotekar.ru/teoriya-organizacii/139.htm>
7. Андрушко Н.І. Основні цілі створення та принципи функціонування промислово-фінансових груп в Україні / Н.І. Андрушко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9028/1/04.pdf>
8. Венгер В. Механізми та стимули інтеграції підприємств у фінансово-промислові групи / В. Венгер // Актуальні проблеми економіки. – 2014. - №7 (157). – С. 147-152.
9. Кушнір А.І. Роль фінансово-промислових груп у формуванні інноваційного виробництва / А. І. Кушнір // Формування ринкової економіки. – 2011. - №26. – С. 99-105.
10. Верней О.С. Особливості діяльності промислово-фінансових груп: зарубіжний досвід та українські перспективи / О.С. Варней // Регіональна економіка. – 2008. - № 3. С. 127-132.

Ключові слова: фінансово-промислові групи, класифікація, механізм створення, зарубіжний досвід, валовий внутрішній продукт.

Ключевые слова: финансово-промышленные группы, классификация, механизм создания, зарубежный опыт, валовой внутренний продукт.

Keywords: financially-industrial groups, classification, mechanism of creation, foreign experience, gross domestic product.